

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

AKTIIVISUUTTA LAPSEN ARKEEN

Toiminnallisten kesäryhmien järjestäminen lastensuojelun avo- ja jälkihuollon lapsille

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Hoitotyön koulutusohjelma
Hoitotyön sv
Opinnäytetyö
Kevät 2015
Aartolahti Kristiina 1101343
Backman Anna-Kaisa 1200150
SH12K

Lahden ammattikorkeakoulu
Koulutusohjelma

Aartolahti Kristiina
Backman Anna-Kaisa:

Aktiivisuutta lapsen arkeen
Toiminnalliset kesäryhmät avo- ja
jälkihuollon lapsille

Hoitotyön opinnäytetyö 2014, 31 sivua, 2 liitesivua

Kevät 2015

TIIVISTELMÄ

Toiminnallisen opinnäytetyömme tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa ohjaten kaksi avo- ja jälkihuollon lapsille suunnattua toiminnallista kesäryhmää toimeksiantajamme Neljä Astetta Oy:n kanssa. Kesäryhmät toteutettiin heinäkuussa 2014.

Toimeksiantajan asettamat teemat kesäryhmille toimivat ohjenuorana ryhmäkertojen sisällöille. Ryhmät toteutuivat ja onnistuivat suunnitellusti. Lapsilta kerättiin vapaamuotoinen suullinen palaute kesäryhmistä, mikä oli lähes yksimielisen positiivista. Palautteen ja oman tulkintamme kautta tulkitsimme kesäryhmien toimivuutta ja kehittämiskohteita. Tarkoituksena on, että palaute sekä oma arviomme ovat hyödynnettävissä toimeksiantajamme kesäryhmien kehittämisessä.

Opinnäytetyö on toiminnallinen ja se koostuu kahdesta osiosta: teoreettisten käsitteiden osiosta jossa avaamme keskeisiä käsitteitä sekä tietoperustaa ja toiminnallisen ryhmän osiosta, jossa käsittelemme ryhmän toteutumista.

Asiasanat: ryhmän ohjaus, ryhmädynamiikka, avo- ja jälkihuolto, toiminnalliset menetelmät

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Nursing

Aartolahti Kristiina

Backman Anna-Kaisa:

Activity of the child's daily life
to organizing operational groups to
outpatient and children in aftercare

Bachelor's Thesis in Nursing

31 pages, 2 pages of appendices

Spring 2015

ABSTRACT

The operational objective of the thesis was to design and accomplish guiding two children's summer groups aimed at outpatients and children in aftercare, working together with our client Neljä Astetta Oy. Summer groups were carried out in July 2014.

The principal themes for the summer groups, which are set by our client, will function as guidelines for the content of the (groups).

We collected from the children freeform oral feedback. From the feedback we interpret our summer groups' functionality and development areas. The aim is that the feedback and our own estimate are exploitable for our client. Our clients can take advantage of this in the future in marketing summer groups.

The purpose of the feedback evaluation is to use it in the development of our clients summer groups.

The thesis is functional and consists of two parts : theoretical concepts part in which we open the key concepts and the functional group part in which we go through the realisation of the groups.

Key words: group guiding, group dynamics, outpatient and aftercare, operational methods

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
1.1	Opinnäytetyön idea	4
1.2	Tavoite ja tarkoitus	5
2	TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ	6
3	LAPSET JA RYHMÄTOIMINTA	7
3.1	Ryhmä ja ryhmädynamiikka	7
3.2	Lasten ryhmätoiminta Suomessa	7
3.3	Avo- ja jälkihuolto	8
3.3.1	Korjaavat ja korvaavat kokemukset	9
3.4	Lapsiryhmän ohjaaminen ja vuorovaikutustaidot	10
3.5	Toiminnalliset menetelmät	11
4	TOIMINNALLISET KESÄRYHMÄT	13
4.1	Ryhmäkertojen rakenteen suunnittelu	13
4.2	Kesäryhmien toteuttaminen	14
4.2.1	Leirivihko	16
4.3	Ryhmän teemojen toteutuminen	16
4.4	Lapsilta kerätty palaute ja sen arviointi	21
5	OPINNÄYTETYÖ PROSESSINA	24
6	OPINNÄYTETYÖN POHDINTA	26
6.1	Kokemus ryhmänohjaamisesta	26
6.2	Kesäryhmien onnistuminen	26
6.3	Luotettavuus ja eettisyys	27
6.4	Tavoitteiden ja tarkoituksen onnistuminen	27
	LÄHTEET	29
	LIITTEET	32

1 JOHDANTO

1.1 Opinnäytetyön idea

Teimme toiminnallisen opinnäytetyön toimeksiantajamme Neljä Astetta Oy:n kanssa. Neljä Astetta Oy tuottaa lastensuojelun avo- ja jälkihuollon palveluita ja intensiivistä perhetyötä. Yritys tekee yhteistyötä valtakunnallisesti yli 60 kunnan ja kaupungin kanssa 90 työntekijän voimin. Palvelu on suunnattu huostaanottouhan alla eläville perheille, sekä sijoituksesta kotiutuville lapsille, nuorille ja heidän perheilleen. Toimintaa on ollut vuodesta 2005 alkaen. Opinnäytetyön toiminnallisena osuutena toteutettiin kesällä 2014 kaksi lastensuojelun avo- ja jälkihuollon lapsille. Kesäryhmän rakenteita suunniteltiin yhdessä toimeksiantajamme kanssa. Toimeksiantajamme asetti kesäryhmille teemoja, joita toteutimme lasten kanssa yhteisen toiminnan kautta. Pidimme toimeksiantajan kanssa aloituspalaverin sekä suunnittelupalaverin, joissa keskustelimme yrityksen tarpeista, sekä siitä miten voisimme toteuttaa heidän työskentelynsä ideologiaa kesäryhmissä. Toiminnan keskiössä ovat suunnitelmallisuus, ratkaisukeskeisyys ja yksilöllisen ihmisen aito kohtaaminen. Työn kirjallinen sekä suunnitelmallinen osuus oli meidän tehtävämme ja organisaatio vastasi kesäryhmien myynnistä ja markkinoinnista eri sosiaalitoimille. Lapset valikoituivat ryhmiin sosiaalitoimien asiakasperheiden kautta.

Toimeksiantajamme tarve tämänkaltaiselle työlle tuli juuri sopivaan hetkeen, koska opinnäytetyömme tarjoaa yritykselle dokumentoitua tietoa heidän tarjoamastaan ryhmämuotoisesta palvelusta. Toimeksiantaja voi hyödyntää opinnäytetyöstämme toiminnallisiin ryhmiin osallistuneiden lasten antamaa palautetta. Toimeksiantaja voi käyttää hyödyksi ryhmiemme suunnitelmallista ja toteutuksellista osuutta palautteineen avo- ja jälkihuollon asiakkaisen hoitotyön menetelmissä sekä ryhmämuotoisen toiminnan kehittämisessä.

Hyödynsimme kesäryhmissä Neljän Asteen työntekijöiden ammattitaitoa ryhmäpäivien sisällön ideoinnissa ja suunnittelussa. Meillä oli ohjaajana mukana yrityksen oma työntekijä, joka on koulutukseltaan sosionomi. Hän tuki

toimintaamme koko kesäryhmien ajan, koska me emme ole vielä valmistuneita sairaanhoitajia.

1.2 Tavoite ja tarkoitus

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa ohjaten kaksi avo- ja jälkihuollon lapsille suunnattua toiminnallista kesäryhmää toimeksiantajamme Neljä Astetta Oy:n kanssa. Toimeksiantajan asettamat teemat kesäryhmille toimivat ohjenuorana ryhmäkertojen sisällöille. Tarkoituksena on, että tämän opinnäytetyön ryhmien suunnitelman ja toteutumisen osuus palautteineen ovat hyödynnettävissä toimeksiantajamme kesäryhmien kehittämisessä.

2 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ

Toiminnallinen opinnäytetyö on vaihtoehto ammattikorkeakoulun tutkimukselliselle opinnäytetyölle. Se tavoittelee ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista tai toiminnan järjestämistä. Ammattikorkeakoulun toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raporointi tutkimusviestinnän keinoin. Opinnäytetyön tulisi olla työelämälähtöinen, käytännönläheinen, tutkimuksellisella asenteella toteutettu ja riittävällä tasolla alan tietojen ja taitojen hallintaa osoittava. (Vilka & Airaksinen 2003, 9–10.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä toimeksiantajan löytäminen on suositeltavaa. Toimeksiannettu opinnäytetyö antaa mahdollisuuden luoda suhteita sekä päästä kokeilemaan ja kehittämään omia taitoja työelämän kehittämisessä ja harjoittaa omaa innovatiivisuutta. Työelämästä saatu opinnäytetyöaihe tukee ammatillista kasvua. (Vilka & Airaksinen 2003, 16.)

Aiheanalyysissä tärkein pohdittava osa-alue on opinnäytetyön kohderyhmä ja kohderyhmän mahdollinen rajaus. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tuote, tapahtuma, opastus tai ohjeistus tehdään jollekin tai jonkun käytettäväksi, koska tavoitteena on joidenkin ihmisten osallistuminen toimintaan, tapahtumaan tai toiminnan selkeyttäminen oppaan tai ohjeistuksen avulla. Kohderyhmän täsmällinen määrittäminen on tärkeää, koska esimerkiksi tuotteen, ohjeistuksen tai tapahtuman sisällön ratkaisee, mille ryhmälle idea on ajateltu. (Vilka & Airaksinen 2003, 38–40.)

3 LAPSET JA RYHMÄTOIMINTA

3.1 Ryhmä ja ryhmädynamiikka

Ryhmä muotoutuu sen mukaan, millainen se on ja mitkä ovat sen tavoitteet. Ryhmä on joukko, joka kokoontuu vain tiettyä tilaisuutta varten. Ryhmä kokoontuu säännöllisin väliajoin ja osallistujat tuntevat toisensa. Kun ryhmä on onnistunut ja se toimii, niin kaikki ryhmän jäsenet kuuntelevat toistensa mielipiteitä ja ajatuksia. Ryhmässä on tilaa erilaisille ihmisille ja eri näkemyksille. Ryhmän sisäinen kehitys on erittäin tärkeää. Kehitys on sidoksissa eri vaiheisiin. On erittäin tärkeää, että ryhmän ohjaaja tunnistaa nämä vaiheet, jolloin esimerkiksi ohjaaja voi omalla toiminnallaan ja esimerkillään edistää ryhmän kehittymistä. Ryhmän dynamiikka tarkoittaa ryhmässä tapahtuvaa sen sisäisten rakenteiden sekä ryhmäläisten tunteiden muuttumista. (Vilen, Leppämäki & Ekström 2008, 210–211.)

Ryhmädynamiikkaan ja toimintaan vaikuttaa eniten ryhmän koko. Ryhmässä on hyvä olla yhteinen tavoite ja tai yhteiset säännöt. Jotta ryhmä toimii, on ryhmäläisten kokoonnuttava riittävän tiheästi ja tiiviisti. Ryhmäläisten yhdessäolon tiiviyteen vaikuttaa oleellisesti ryhmän koko. Jos ryhmä on liian suuri, on paljon vaikeampaa lasten ja ohjaajien päätyä yksimieliseen lopputulokseen. Myös suuressa ryhmässä vastakkaiset mielipiteet kärjistyvät ja kohtaavat. Tärkeintä ryhmässä on se, että mitä tiiviimpi se on, sitä syvällisemmin sen osallistujat voivat tuoda omia tunteitaan esiin. (Vilen, ym. 2008, 211–213.)

3.2 Lasten ryhmätoiminta Suomessa

Lastensuojelulain (417/2007) 36 §:ssä on säädetty avohuollon tukitoimista siten, että sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä avohuollon tukitoimina lasten, nuorten tai vanhempien vertaisryhmätoimintaa, mikäli lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on asiakassuunnitelmassa arviointu sen välttämättömäksi lapsen ja nuoren terveyden tai kehityksen kannalta (Lastensuojelulaki 417/2007, 36§).

Lastensuojelun avohuollon ryhmätoiminta on ammattilaisten ohjaamaa vertaisryhmiin kohdistuvaa toiminnallisin ja terapeuttisin työmenetelmiin perustuvaa säännöllisesti järjestettävää palvelua. Ryhmätoimintaa on järjestetty erityisen tuen tarpeessa oleville lapsille ja nuorille joko lastensuojelun omana toimintana tai yhteistyössä eri hallintokuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. (Heikkinen & Levamo 2013.)

Ryhmät ovat tavoitteiden ja tarpeiden suhteen erilaisia. Ne voivat olla avoimia tai suljettuja. Avoimeen ryhmään voi tulla kuka tahansa. Suljettuun ryhmään lapset ja nuoret on valittu esimerkiksi koulun, psykiatrian avohoidon, lastensuojelun tai nuorisotyön piiristä ja heillä on erityinen tuen tarve. Ryhmät voivat olla sekä sukupuolen mukaan jaoteltuja tai sekaryhmiä. Ne voivat vastata johonkin tiettyyn tarpeeseen kuten sosiaalisiin ongelmiin, kouluvaikeuksiin, jälkihuoltoon ja päihde- sekä mielenterveysongelmiin. Ajallinen kesto voi vaihdella muutamasta kuukaudesta useisiin vuosiin. (Heikkinen & Levamo 2013.)

Lasten saama hyöty ryhmässä perustuu siihen ajatukseen, että ihminen oppii, kehittyy ja kasvaa erilaisissa sosiaalisissa ryhmissä, jolloin nämä tekijät mahdollistavat muutoksen. Ryhmä aktivoi lapsen omaa käsitystä toimintatavoista. Aikaisemmat kokemukset ja toimintatavat perheessä, koulussa ja sen ihmissuhteissa vaikuttavat ryhmän jäsenten vuorovaikutukseen muiden ryhmäläisten ja ohjaajan kanssa. (Hautala, Hämäläinen, Mäkelä & Rusi-Pyykönen 2011, 166–167.)

3.3 Avo- ja jälkihuolto

Lastensuojelulaki ohjaa lastensuojelutoimintaa. Lastensuojelun avohuoltoon liittyy lastensuojelulain pykälät 34§ - 37§. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelun avohuollon tavoitteina ovat nuoren kasvuolojen kehittäminen sekä vanhemmuuden ja vanhempien kasvatuskyvyn tukeminen. Avohuollon tukitoimiin liittyy toimiminen lastensuojelun erilaisten sosiaalihuollon toimintamuotojen kautta. Avohuollon tukitoimia voidaan käyttää vain, jos asianomaiset tähän suostuvat. Tukitoimissa korostuu sosiaalityön neuvova ja ohjaava rooli. Avohuollon palvelut ja tukitoimet voivat kohdistua joko pelkästään

nuoreen tai vanhempiin tai koko perheeseen. Tukitoimien tarkoituksena on perheen tai nuoren ongelmien ratkaiseminen tai perheen tukeminen. (Räty 2007, 201–202, 205–209.)

Lastensuojelulakiin on myös erikseen määritelty osio jälkihuollosta (75§). Pykälän mukaan sosiaalitoimikunnan on aina järjestettävä lastensuojelun sijaishuollossa olleelle huostaanotetulle tai yli puoli vuotta avohuollontukitoimena sijoitettuna olleelle lapselle tai nuorelle jälkihuolto tukemalla häntä, hänen vanhempiaan, huoltajiaan sekä henkilöä, jonka kasvatuksessa lapsi tai nuori on. Velvollisuus jälkihuollon järjestämisestä päättyy, kun nuori täyttää 21 vuotta. (Laaksonen 2004, 12–13; Räty 2007, 391, 393–394.)

3.3.1 Korjaavat ja korvaavat kokemukset

Lastensuojelun piiriin kuuluvilla lapsilla korjaavaa vuorovaikutusta voi tapahtua kaikilla kehityksen osa-alueilla, joilla lapsella ilmenee vaikeutta. Asioista keskusteleminen antaa lapselle mahdollisuuden korjata tiedollisesti vääriä käsityksiä erilaisista tapahtumista. Merkityksellisesti korjaavia keinoja ovat lapsen sosiaalisissa suhteissa väärin ymmärretyistä asioista pois opettaminen. Kysymys voi olla lapsen kyvystä oppia empatiaa tai ymmärrys hyväksyttävistä tavoista toimia yhteiskunnassa. Korjaavia kokemuksia ovat etenkin lapsen kokemus vakavasti otettuna ihmisenä ja että hänen omilla kokemuksilla ja ajatuksilla on merkitystä ja ympärillä olevat aikuiset ottavat ne vastaan. (Mäkelä 2009. 67-69)

Lapsi hyötyy siitä, että elämässä on jatkuvuutta, ennustettavuutta ja pysyvyyttä. Nämä asiat luovat turvaa ja vapauttavat lapsen omia voimavaroja kehitystasonsa mukaiseen kehitykseen. Rutiinit ja rajat helpottavat kaoottisuuden tottuneita lapsia, niiden avulla lapsi voi omaksua kokemusmaailmaansa järjestystä. Lapsi saattaa pyrkiä vastustamaan järjestystä ja rajoja, mutta lapsi jonka kiintymyssuhteet ovat puutteelliset, hyötyy niistä ja kiintyy niihin enemmän kuin ihmisiin. Arjen vuorovaikutussuhteilla ja rakenteilla voi olla terapeuttinen vaikutus lapseen. (Tuovila 2008. 54-55)

3.4 Lapsiryhmän ohjaaminen ja vuorovaikutustaidot

Toisen ihmisen avoin kohtaaminen edellyttää itsensä alttiiksi asettamista. Avoin kohtaaminen on asiakkaan ja hänen asiaansa hoitavan henkilön tasavertaista keskustelua, jossa asiantuntijuus on molemmilla osapuolilla, sillä asiakas on oman elämänsä paras asiantuntija. Hyvän ohjaajan ominaisuuksiin kuuluu joustavuus ja valmius aistia ryhmädynamiikan muutokset ja vaihtaa tuokiota tilanteen mukaan. Ohjaajalla tulee olla niinsanotut ”herkät tuntosarvet”. Ryhmässä tilanteet vaihtuvat jatkuvasti, tilanteisiin vaikuttaa muunmuassa ryhmäläisten vireystila, ikä, aikaisemmat tapahtumat ja kodissa vallitseva sen hetkinen tilanne. Juuri näiden seikkojen takia jokin harjoitus toimii yhdellä ryhmällä onnistuneesti, mutta toisella ei. Ennen ryhmän alkua ohjaajan tulee selvittää ryhmään osallistuvien henkilöiden lukumäärä, ikä, sukupuoli, mahdolliset liikuntarajoitukset, taidot ja erityispiirteet. Tällä voidaan heti ennen ryhmän aloitusta suunnitella toiminta osallistujille sopivaksi. Tärkeää on myös huomioida jos ryhmäläiset tuntevat toisensa jo entuudestaan. Ryhmän toiminnan pohjana tulee olla tavoitteet, mihin ryhmän kanssa pyritään. (Leskinen 2009, 17.)

Ryhmän ensimmäisellä tapaamiskerralla ohjaajan ja ryhmäläisten on hyvä ensin kertoa hieman itsestään taustoja, sillä se helventää pelkoja ja epäluuloja. Näin ollen jokainen saa käsityksen siitä ketä ryhmään kuuluu ja tutustuminen tuntuu helpommalta. Ryhmän aikataulu eli ryhmän kokoontumiskerrat tulee olla selvillä ennen ryhmän alkua, jolloin toimintaan on helpompi sitoutua. Ryhmän vetäjien on hyvä sopia etuketään keskeisestä työnjaosta, jotta toiminta sujuu saumattomasti ryhmän aikana. Ryhmän ensimmäisien kertojen aikana on hyvä tehdä ryhmäytymis harjoituksia, joka helpottaa yhdessä toimimista ja hyvään lopputulokseen pääsemistä. (Leskinen, E. 2009, 18.)

Lapsiryhmää ohjatessa täytyy huomioida lasten iät. Vuorovaikutussuhde perustuu lapsen, toiminnan ja ohjaajan väliseen suhteeseen. Ohjaajan omalla persoonalla on tässä suuri merkitys, koska ohjaaja käyttää omaa persoonaansa työvälineenä. Tärkeää on olla läsnä ja kuunnella, jolloin empatia välittyy ja voimme osoittaa lapselle, että olemme tilanteessa heitä varten. Lapsen näkökulman aito ymmärtäminen edellyttää hänen ”elämäntarinansa/ongelmansa” kuulemistä.

Ohjaajan ja lapsen kohtaamisien kautta rakentuu tieto ja osaamisen vuorovaikutus. Kohtaamisessa pyritään tasavertaiseen osallistumiseen keskustelussa, tämä perustuu yhdessä ajattelemiseen, jossa pyritään riittävään yhteiseen ymmärrykseen. Tällä ei tarkoiteta sitä, että kaikki olisivat samaa mieltä asioista, vaan sitä, että erilaiset ajatukset, oletukset ja merkitykset tuodaan näkyväksi. (Hautala, ym. 2011, 100–106.)

Vuorovaikutustaitojen kehittyminen tarkoittaa monenlaisten asioiden oppimista, ja sen myötä lapsi oppii ottamaan itselle sopivia ryhmän jäsenten rooleja. Tämä tarkoittaa erilaisten roolien tutkimista ja kokeilua. Eli lapsi oppii tunnistamaan ryhmään kuuluvat normit ja sanattomat sopimukset, sekä sulautumaan ryhmään niiden mukaan. Ryhmän suunnittelu prosessissa on tärkeää huomioida lapsien ikä ja niiden tuomat tasovaatimukset. (Hautala, ym 2011, 174–175.)

Viiden ja kahdeksan vuoden välin iässä oleva lapsi osaa tunnistaa ryhmän sopimukset, normit ja tavoitteet sekä toimia niiden mukaisesti. Lapset osaavat ylläpitää pitkäkestoisia rooleja vuorovaikutustilanteessa, jolloin lapsi osaa ilmaista ja tuoda esiin omat mieltymyksensä. Lapset ymmärtävät, että heidän oikeuksiaan ja mielipiteitään kunnioitetaan vain, jos he kunnioittavat ryhmälle asetettuja sääntöjä. Ryhmän jäsenet oppivat lukemaan ryhmän ilmapiiriä ja mukautumaan tilanteeseen. (Hautala, ym. 2011, 176–177.) Yhdeksän ja kahdentoista vuoden ikäisestä lapsesta voi käyttää jo nimitystä varhaisnuori. Tämän ikäisten vuorovaikutus on tasa-arvoista ja ryhmäläiset osaavat ilmaista omia tarpeitaan rakentavalla tavalla ja myös vastaanottaa muiden tunteiden ilmaisuja ja ryhmäläiset osaavat jo pitää puoliaan. Tämän vuoksi ohjaajan rooli korostuu alussa ja loppua kohden, kun ryhmään on syntynyt yhteenkuuluvuuden tunne, ohjaajan rooli muuttuu lähinnä konsultiksi joka rohkaisee ryhmäläisiä toimimaan yhdessä. (Hautala, T. ym. 2011, 176–177.)

3.5 Toiminnalliset menetelmät

Toiminnallisia menetelmiä voidaan käyttää apuna elämäntaitoja opetellessa. Toiminnan ja aktiivisuuden kautta tuotetaan elämyksiä, jotka vaikuttavat aistien

kautta tunne-elämään, asenteisiin ja käyttäytymiseen. Oppiminen tapahtuu tekemisen kautta. (Aalto 2000, 149.)

Toiminnalliset menetelmät perustuvat enemmän toimintaan kuin puhumiseen. Niiden avulla saadaan uusia näkökulmia asioille sekä voidaan käsitellä asioita, joista on vaikea puhua. Toiminnalliset menetelmät sopivat erityisen hyvin ryhmätyöskentelyyn. Menetelmissä hyödynnetään erilaisia itseilmaisun keinoja. (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Lapset ja nuoret liikkuvat nykyään liian vähän. Lapset jotka kuuluvat erilaisiin tahoihin, kuten harrastuksiin ja kerhoihin ovat tutkitusti aktiivisempia. (Sluijs 2008.)

Tekniikat, joita käytetään menetelmällisen viitekehyksen yhteydessä voivat olla esimerkiksi metsäretket, kiipeily, vaellus, ratsastus, läksypiirit, leirit, leirikoulut, pelit, leikit, urheilu, arkiset askareet, taide, kädentaidot, valokuvaus, keskusteluryhmät, luottamusharjoitukset, roolipelit, matkalle varustautuminen, välipalat, ruokailu ja ruoanlaitto, taidekerhot, elämäkertaketju, kokemus – ja työpäiväkirjat tai vahvuuskortit. (Heikkinen & Levamo 2013.)

Kun lapsi kokee onnistumisen tunteita ryhmässä, se eheyttää itsetuntua. Luovan toiminnan kautta lapsi oppii kommunikoimaan ja viestittämään tunteitaan, kuten kirjoittamalla piirtämällä tai ihan vain ajatuksia kirjoittamalla paperille. Luova tuotos toimii nuoren ja ohjaajan välillä kommunikaatio välineenä, joka auttaa pukemaan sanoiksi asioita joita ei muuten uskaltaisi sanoa. (Iso-Metsälä & Väisänen 2006, 18–19.)

4 TOIMINNALLISET KESÄRYHMÄT

4.1 Ryhmäkertojen rakenteen suunnittelu

Suunnittelimme ryhmien rakenteen niin, että ensimmäiset ryhmäkerrat painoutuivat tutustumiseen. Seuraavat ryhmäkerrat painoutuivat toiminnallisuuteen ja viimeiset kerrat oli tarkoitettu lopettamiselle. Molemmissa ryhmissä ryhmien rakenne suunniteltiin pääpiirteittäin samanlaisiksi.

Aloitukseen ja tutustumiseen tulee panostaa, koska ilman turvallista ja luottavaista ilmapiiriä positiivisten kokemusten saaminen ei onnistu. Tutustumisen tarkoitus on saada lapset ja ohjaajat keskenään luottamaan toisiinsa, jotta jokainen lapsi pystyy tarvittaessa kertomaan vaikeitakin asioita itsestään tai tunteistaan ilman hylkäämisen tunnetta tai pelkoa. Tutustumisharjoitukset ja leikit ensimmäisessä vaiheessa auttavat lapsia rentoutumaan ja poistavat alkujännitystä. Harjoitteiden avulla lapset tutustuvat toisiinsa yhteisen tekemisen kautta. Näin ollen jokainen tulee huomioitua yksilönä. Lapset käyttävät harjoituksissa luovuuttaan ja mielikuvitustaan. Kun ensimmäinen vaihe eli tutustuminen onnistuu, voi toiminnalliseen osuuteen siirtyä avoimin mielin. (Leskinen 2009. 21)

Toiminnallisissa kerroissa on tarkoitus päästä pintaa syvemmälle, jossa samalla jokaisen lapsen omien kokemusten tärkeys korostuu. Toiminnallisessa vaiheessa korostuvat myös pelien ja leikkien merkitys. Ne harjoittavat lasten monia taitoja kuten ilmaisu- ja esiintymistaitoja. (Leskinen 2009. 61) Luonnossa pelit ja leikit kehittävät lasten aisteja, mielikuvitusta, vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja. (Leskinen 2009, 85)

Lopetusvaiheessa korostuvat ryhmän aikana tärkeäksi muodostuneet rutiinit. Kaksi viimeistä ryhmäkertaa valmistelevat lapsia ryhmäkertojen loppumiselle, yhdessä käydään läpi mahdolliset käsittelemättä jääneet erimielisyydet ja keskustellaan yhdessä ryhmässä tehdyistä ja koetuista asioista. Viimeisillä kerroilla saatetaan loppuun keskeneräiset askareet ja suunnitellaan ryhmäläisten kanssa sopiva yhteinen lopetus viimeiselle kerralle. Se antaa lapsille mahdollisuuden valita itse sopivin tapa lopettaa ryhmäkerrat ja sitoo kokonaisuuden yhteen.

Ennen kesäryhmien alkamista olimme yhteydessä lapsien vanhempiin ja keskustelimme heidän kanssaan päivien aikatauluista ja käytännöistä. Lasten kanssa näimme vasta ensimmäisellä ryhmä kerralla. Ennen kesäryhmän alkamista kävimme läpi ryhmän mahdollisia haasteita ja kompastuskohtia suunnittelussamme. Tämän takia laadimme paljon vaihtoehtoisia tekemistä ja ohjelmaa ryhmäkertoihin. Meillä ei ollut lapsiin entuudestaan luottamussuhdetta, joka olisi vaikuttanut ryhmän alkuasemaan. Lapsille ei ollut etukäteen muodostunut käsitystä ohjaajista, mikä olisi voinut vaikuttaa lapsien innokkuuteen osallistua ryhmään. Meidän mielestämme paras asetelma tämänkaltaiselle ryhmätoiminnalle on se, että ryhmäläiset ja ohjaajat eivät ole entuudestaan tuttuja, silloin ennakkokäsityksiä ryhmästä ja sen sisällöstä ei ole.

4.2 Kesäryhmien toteuttaminen

Kesäryhmät toimivat aktiivisena heinäkuun 2014 ajan. Tarkoituksena oli tavata kolme kertaa viikossa neljän viikon ajan, mutta neljäs viikko jouduttiin jättämään pois lasten perheiden lomasuunnitelmien takia. Kesäryhmäpäivät olivat sekaryhmässä maanantaisin, keskiviikkoisin ja perjantaisin klo 10–14 välisenä aikana. Poikaryhmä kokoontui tiistaisin ja torstaisin klo 10–14 ja keskiviikkoisin klo 15–19. Päivän pituus oli mielestämme juuri sopiva, koska siinä ajassa ehdimme hyvin toteuttamaan luontoretkiä, yhteisiä pelejä ja kilpailuja. Ryhmien kooksi muodostui 5-6 henkilöä, näin ollen kaksi ohjaajaa oli sopiva määrä suhteutettuna ryhmien osallistumismääriin. Ryhmäkoon mitoitus onnistui hyvän suunnittelun johdosta. Ryhmän toimivuuden huomasi siitä, kun pystyimme reagoimaan nopeasti muuttuviin tilanteisiin, sekä ehdimme käydä läpi ryhmäkerroilla esille nousseita asioita. Tarjosimme ryhmäläisille jokaisena ryhmäpäivänä välipalan, joka sisälsi yleensä leipää, karjalanpiirakoita, banaania, grillimakkaraa ja mehua. Kesäryhmäläisille ja heidän vanhemmilleen ohjeistettiin, että lapsilla olisi hyvä olla aina mukana juomapullo, uimapuvut ja pyyhe. Meidän onneksemme kyseinen heinäkuu oli erittäin lämmin, joten vietimme lasten kanssa paljon aikaa uimassa ja rannalla pelaten eri pelejä. Lapset osallistuivat ”kesäleirille” positiivisin iloisin mielin.

Ryhmät ajoittuivat kesään, koska koululaisilla oli kesäloma koulusta. Koulun loppuminen kevään ja kesän kynnyksellä tuo mukanaan paljon muutoksia nuoren elämään. Arjen rakenteet ja rutiinit jäävät pois lomien ajaksi. Toimeksiantajamme halusi ryhmätoiminnan avulla tuoda lapsille aktiivisuutta arkeen kesän ajaksi. Kesäryhmään osallistuminen toi lapsille pohjustusta myös koulunkäyntiin, jolloin syksyllä oli helpompi siirtyä takaisin arjen rytmiin. (Liite 1: Neljä Astetta Oy, Toiminnalliset kesäryhmät 2014.)

Toteutimme suunnitelmaamme ryhmäkertojen eri vaiheista; tutustuminen, toiminnallisuus ja lopettaminen. Ensimmäiset ryhmäkerrat sisälsivät paljon tutustumisleikkejä ja rauhallista yhdessäoloa. Molemmissa kesäryhmissä lapset saivat uusia tuttavuuksia toisistaan ja ystävyysuhteitakin syntyi. Toiminnallisemmilla ryhmäkerroilla molemmat ryhmät pitivät ulkona olemisesta ja eri luonnonpuistoissa retkeilystä. Ympäristön ja sen ilmiöiden tarkastelu toiminnallisten leikkien avulla oli mielekästä. Sekaryhmässä ylivoimaisesti mielekkäimmäksi toiminnaksi muodostui marjojen kerääminen ja syöminen. Lapsilla oli useasti mukaan omia rasioita, joihin he keräsivät marjoja polkujen varsilta kotiinvietäväksi. Liikunnalla saimme lisättyä harjoituksiin mielikuvitusta ja juonta.

Ryhmän viimeiset tapaamiset painottuivat lopetukselle. Ryhmille muodostui ryhmäkertojen aikana ryhmänsisäisiä rutiineja, jotka selkeästi lisäsivät turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta lapsien välillä. Sekaryhmän tärkeimpänä rutiinina oli ryhmäkertojen lopussa leirivihkon täyttäminen. Viimeisillä kerroilla ryhmäläiset saivat ehdottaa joitakin aktiviteetteja, mistä he olivat aikaisemmin pitäneet ja nauttineet eniten. Ryhmäläiset kokivat ryhmän loppumisen positiivisesti. Lapsille jäi tunne siitä, että heidän mielipiteillään on merkitystä, heitä kuunnellaan ja heidän ideoitaan toteutetaan. Lopettamisvaiheessa korostui ryhmäkertojen aikana esiinnousseita positiivisia oivalluksia ja onnistumisen tunteita.

Annoimme leirin aikana välitöntä palautetta lapsille heidän käyttäytymisestään ja toimimisestaan. Ryhmän ohjaajina meidän täytyi antaa kaikille lapsille tasapuolisesti palautetta ja kannustusta. Palaute annettiin rakentavassa ja

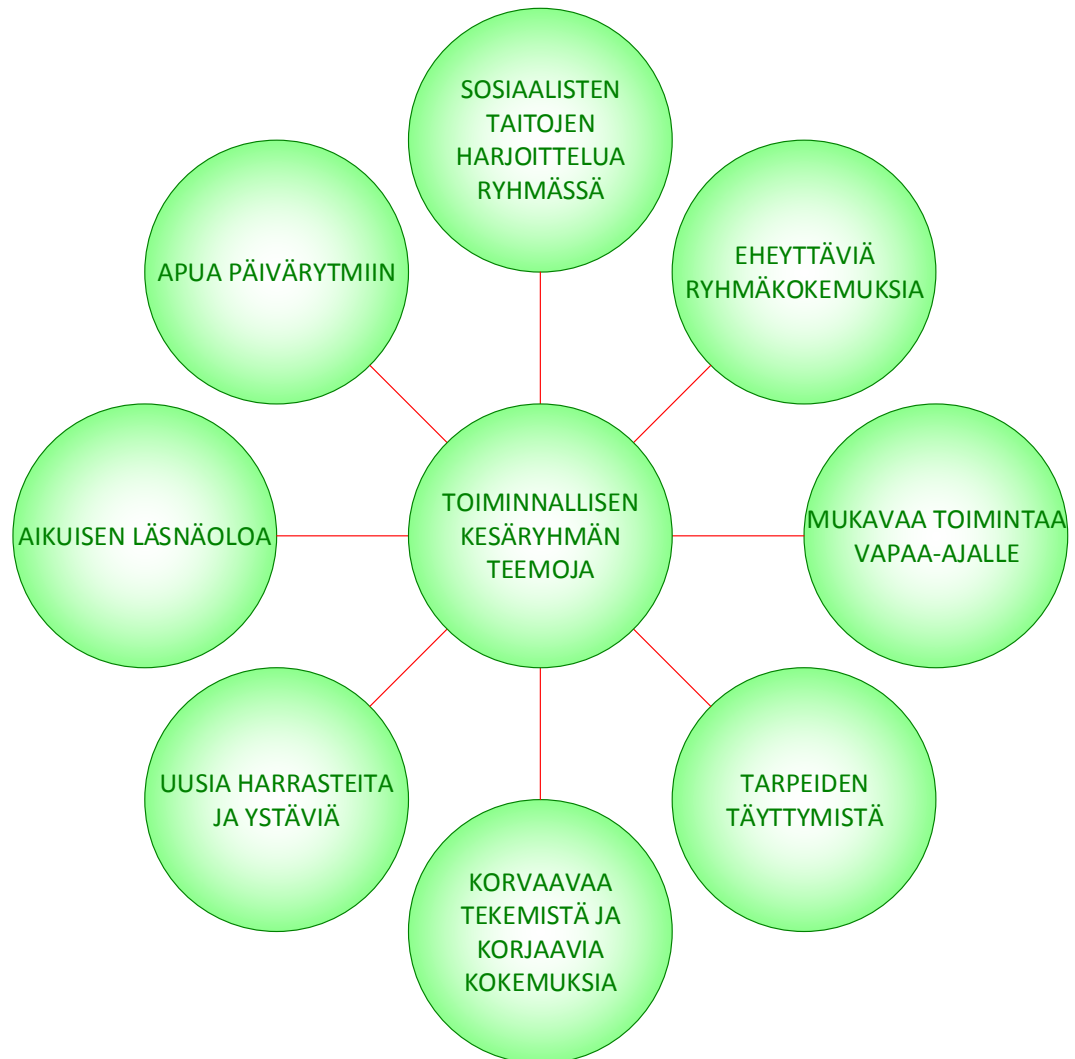
kehittävässä muodossa. Ohjaajina arvioimme ryhmän toimintaa ja ryhmähenkeä. Tilanteiden seuranta oli tärkeää, jotta ohjaajina pystyimme reagoimaan lasten erimielisyyksiin ja auttaa kiistatilanteiden ratkaisemisessa, jos ryhmän jäsenet eivät itse siihen pysty. Poikaryhmän kanssa ohjaajat joutuivat useasti puuttumaan kiistatilanteisiin. Huomasimme, että tilanteet syntyivät nopeasti ja että tilanteet toistuivat tiettyjen henkilöiden välillä useasti. Tämä toi lisähaasteita meille ohjaajille, jotta pystyisimm toiminnallamme ehkäisemään kiistatilanteita ja samalla kohtaamaan lapsia tasapuolisesti. Tasa-arvoinen kohtelu lapsia kohtaan luo luottamuksen ilmapiiriin. (Leskinen 2009, 18.)

4.2.1 Leirivihko

Ryhmien ensimmäisillä kerroilla jokaiselle lapselle annettiin leirivihko. Leirivihko toimi jokaisen ryhmäkerran loppuharjoituksena, jossa koottiin kokemuksia ja tunteita. Leirivihkoon kirjoitettiin ja piirrettiin päivän aiheita, kuten missä ja mitä olimme päivän aika tehneet. Lapset saivat aina jokaisen ryhmäkerran päätteeksi aina uuden tarran vihkoon. Sekaryhmän viimeisellä kerralla ohjaajat kirjoittivat jokaisen lapsen vihkoon pienen koosteen ja henkilökohtaisen palautteen ryhmän ajalta. Kirjoituksessa korostettiin lapsen luonnetta, annettiin positiivista palautetta esimerkiksi lapsen käyttäytymisestä sekä muisteltiin hauskoja hetkiä.

4.3 Ryhmän teemojen toteutuminen

Seuraava kaavio (kuviot 1) kuvaa organisaation asettamia toiminnallisen kesäryhmän teemoja.

KUVIO 1. Kesäryhmän teemat

Sosiaalisten taitojen harjoittelua ryhmässä -osuudessa painotimme ryhmäkertojen aikana erityisesti käytöstapoja: kiittäminen, anteeksi pyytäminen ja yleinen kohteliaisuus. Molemminpuolista kunnioitusta niin ohjaajaa, kuin muita ryhmäläisiä kohtaan. Meillä oli ryhmissä kolme kultaista sääntöä:

Sosiaalisten taitojen harjoittelu toteutui ryhmissä mielestämme hyvin, ja lapset oppivat nopeasti että kun käyttäytyy hyvin, niin yhdessäolo ja tekeminen ovat paljon mukavempaa.

Eheyttäviä ryhmäkokemuksia -osuudessa ryhmissämme ilmapiirit olivat turvallisia, joten niissä pystyi kokeilemaan uusia asioita yhdessä sekä kokemaan onnistumisen tunteita. Meidän ohjaajien rauhallinen työte edesauttoi lapsia kokemaan mukavia ryhmätilanteita. Ryhmän viimeisiä kertoja kohden lapset huomasivat, kuinka toisten kannustaminen ja positiivinen asenne vaikuttivat tilanteiden kulkuun ja tekivät niistä onnistuneita.

Sekaryhmän ryhmädynamiikka oli etukäteen valmiiksi hioutunut, sillä lapset olivat tuttuja toisilleen entuudestaan. Eheyttävien kokemusten luominen oli ohjaajien kannalta helppoa ja vaivatonta, koska lapset keskenään olivat aktiivisia ja osasivat kunnioittaa toisiaan.

Poikaryhmän ryhmädynamiikka oli paljon monimuotoisempi ja haastavampi pidemmistä ikäeroista johtuen. Lasten kiinnostusten kohteet erosivat paljon toisistaan, joten mielekäs yhteinen ryhmätilanne oli hankalempi toteuttaa.

Mukavaa toimintaa vapaa-ajalle -osuudessa kokeilimme monia uusia ulkoleikkejä ja pelejä turvallisessa ympäristössä. Lapset löysivät myös itselleen uusia harrastusvaihtoehtoja. Ensimmäisillä ryhmäkerroilla kokeilimme eri leikkejä ja ulkopelejä. Myöhemmillä kerroilla leikittiin ja pelattiin lasten toiveiden mukaisesti.

Sekaryhmän suosikkiaktiviteetiksi muodostui luonnonpuistoissa marjojen kerääminen, makkaran paisto laavulla sekä uiminen. Ryhmä lähti aina innokkaasti mukaan kokeilemaan uutta. Poikaryhmä oli sekaryhmää haastavampi ja siinä esiintyi enemmän vastahakoisuutta, koska nuorimmille ryhmäläisille suunniteltu toiminta ei aina innostanut vanhempia lapsia mukaan. Ja päinvastoin isommille suunniteltu toiminta ei innostanut nuorempia. Tasapuolisuuden vuoksi ohjelmassa oli vuoronperään molempia ääripäitä kiinnostavia aktiviteetteja.

Tarpeiden täytyminen – osuudessa tavoitteemme oli tervettä lasten henkistä ja fyysistä tarpeiden täyttämistä, kuten rajojen asettaminen ja niistä kiinni pitäminen, identiteetin kasvun tukeminen, kunnioitus ja arvostus, positiivinen kehuminen ja kannustus, yhteisöllisyys, huolenpidon osoitukset, oikeiden ja väärin asioiden ymmärtäminen.

Sekaryhmän rajojen asettaminen oli suurimmaksi osaksi hyvien käytöstapojen ja yleisen käyttäytymisen korjaamista ja tukemista. Lapset olivat persooniltaan hyvin erilaisia. Heidän identiteettiensä kasvun tukemiseksi riitti ohjaajan vahva läsnäolo, joka salli heidän olla rohkeasti yksilöitä eivätkä he kokeneet olevansa sidoksissa sisaruksiinsa. Poikaryhmän tarpeiden täyttymisen tarve oli hyvin erilaista. Nuoremmat lapset hakivat ja tarvitsivat vahvasti aikuisen tiivistä läsnäoloa, kun taas vanhemmille lapsille riitti, kun aikuinen seurasi etäältä aktiviteettien kulkua.

Uusia ystäviä -osuuden tavoite oli saada ryhmäläisille uusia ystäviä ryhmään osallistumisen kautta.

Sekaryhmän lapset olivat jo toisilleen tuttuja ja kävivät samaa koulua, joten uusien ystävien saaminen ei heidän kohdallaan toteutunut. Kesäryhmä saattoi syventää jo aikaisempia ystävyys-suhteita. Ryhmän vuorovaikutusta auttoi se, että lapset olivat ennestään toisille tuttuja. Ryhmä lähti heti ensimmäisestä päivästä alkaen vauhdikkaasti toimimaan, kun tutustumiseen ei mennyt juurikaan aikaa. Poikaryhmän lapset eivät olleet toisilleen entuudestaan tuttuja ja lapset olivat hyvin eri-ikäisiä. Huomasimme, että tässä ryhmässä syntyi muutamia uusia ystävyys-suhteita. Nuorimman ja vanhimman ryhmäläisen ikäero oli melko iso, joten yhteisten asioiden löytäminen oli vaikeaa.

Uusia harrasteita – osuudessa tavoitteena oli uusiin peleihin ja leikkeihin tutustuttaminen. Ryhmässä uusiin aktiviteetteihin lähteminen madalsi kynnystä kokeilla muitakin uusia asioita.

Pyysimme lapsia vuorollaan kertomaan missä asioissa he ovat hyviä ja minkälaisia asioita he tykkäävät tehdä. Tämän jälkeen pyrimme toteuttamaan vuoronperään jokaisen lapsen toiveita. Esimerkiksi kokeilimme frisbeegolfia, piirtämistä, origamien taittelua ja jalkapalloa muun muassa. Näin jokainen pääsi tutustumaan uusiin harrasteisiin ja kuulemaan minkätäkia kyseinen harraste on toisen ryhmäläisen mielestä hauskaa tekemistä.

Ryhmäkerroilla kävimme paljon uimassa, mistä kaikki lapset nauttivat paljon. Muutamaa lasta opetimme heidän pyynnöstään uimaan. Suosituin yhteinen tekeminen oli ylivoimaisesti uiminen ja siihen liittyvät pallopelit.

Aikuisen läsnäoloa-osuus ilmeni turvallisen aikuisen jatkuvana läsnäolona.

Toinen ohjaajista oli paikalla koko ajan.

Lasten tutustuttua ohjaajiin he hakivat paljon meiltä huomiota ja hyväksyntää. Yhteisten aktiviteettien lomassa lapset tulivat juttelemaan ja kertoivat tuntemuksistaan koskien ryhmää, esimerkiksi: *”Täällä on kivaa, kun mulle ei huudeta. Kotona mulle huudetaan.”* Lapset kertoivat odottavansa aina innolla ryhmäpäivää kun pääsee ohjaajien johdolla tekemään mieleisiä asioita.

Sekaryhmässä jokainen lapsi otti selkeästi itselleen oman ”lempiohjaajan”, kenen huomioon ja seuraan he hakeutuivat toistuvasti. Lapset tykäsivät ohjaajiin ja esimerkiksi piirsivät itsestään ja ohjaajista kuvia muun muassa pelaamassa jalkapalloa. Poikaryhmässä pojat selkeästi hakeutuivat enemmän miesohjaajien luokse ja seurasivat mieluusti miehen mallia ja esimerkkiä. Miesohjaajan läsnäolo ryhmässä oli erittäin tärkeää lapsille.

Apua päivärytmiin – osuus näkyi ryhmän päivien aikatauluissa. Säännölliset ryhmäkertojen aikataulut toivat rutiineja sekä rytmitystä päiviin ja helpottivat siirtymistä koulun aloittamiseen syksyllä.

Sekaryhmässä ryhmän alkamista odotettiin jo varhain aamulla ja lapset olivat hyvissä ajoin ulkona odottamassa ohjaajia. Vanhemmat olivat tässä hyvin mukana ja olivat auttaneet lapsia heräämään, syömään aamupalan sekä katsomaan päivälle tarvittavat varusteet mukaan. Poikaryhmän lapsille päivärytmit olivat vaikeimmat noudattaa. Välillä ohjaajat joutuivat käymään herättämässä lapsen kotoaan. Kysyttäessä lapsilta mitä he olivat tehneet viikonloppuisin/edellisenä päivänä, vastaus oli usein, että oli pelannut koko päivän sisällä tietokoneella, vaikka ulkona oli ollut hyvät ulkoilukelit.

Korvaavaa tekemistä ja korjaavia kokemuksia – osuudessa tarkoituksenamme oli tarjota korvaavaa tekemistä rutinoituneeseen ja mahdollisesti yksipuoliseen arkeen, pois sisätiloista ja videopelien ääreltä. Tavoitteena oli mielekkään

tekemisen löytäminen ulkoa ja luonnosta. Pyrimme opettamaan terveitä elämäntaitoja toiminnallisten menetelmien kautta.

Sekaryhmässä korvaavaa tekemistä oli muun muassa uusiin paikkoihin tutustuminen. Lapset kokivat ryhmän antaneen heille mukavaa sisältöä kesään ja toivoivat ryhmän jatkuvan myös ensi kesänä. Poikaryhmän lapsille oli liiankin tuttua kotona sisällä oleminen ja videopelien pelaaminen, joten ulos lähteminen ja ulkoilmasta nauttiminen pelien merkeissä tuntui heistä vieraalta. Oli hienoa huomata kuinka he kuitenkin innostuivat järjestämästämme ohjelmasta. Uusiin lajeihin tutustuminen sytytti muutamassa lapsessa innon aloittaa kyseisestä lajista uuden harrastuksen. Ryhmässä käsiteltiin paljon oikeanlaisen käytöksen ja kunnioittavan puhettavan merkitystä esimerkiksi kahden lapsen välille syntyneen riidan käsittely (mistä syntyi, miksi käyttäytyi uhkaavasti, miten riita ratkaistiin, sovitettiin, pyydettiin anteeksi ja mitä tästä opimme). Lapset kokivat ryhmän antaneen uusia ystäviä ja sisältöä kesään sekä toivoivat samanlaista ryhmää ja tekemistä myös ensi kesäksi.

4.4 Lapsilta kerätty palaute ja sen arviointi

Keräsimme lapsilta palautteen vapaamuotoisesti aina autossa kotimatkoilla. Palautteen keräämiseksi emme laatineet tiettyjä kysymyksiä tai lomakkeita, eikä kaikkien lasten ollut pakko sanoa mitään. Tämä osoittautui ryhmien kannalta helpoimmaksi ja luontevimmaksi tavaksi palautteen keruulle, sillä osa lapsista ei osannut vielä lukea tai kirjoittaa. Huomasimme palautetta kysellessä, että lähes kaikki lapset vastasivat jotain, sillä yhden uskalttaessa kertoa oman mielipiteensä, muut seurasivat perässä. Kysymykset, jotka lapsille vapaamuotoisesti esitettiin, jakautuivat karkeasti vastauksiksi ryhmän ”parhaisiin” ja ”tylsimpiin” asioihin. Toinen ohjaajista kirjoitti sanasta sanaan ylös asioita, joita lapset matkalla listasivat. Vastaukset olivat suhteellisen lyhyitä ja ytimekkäitä sekä lapsenomaisen ympäripyöreitä. Palaute kerättiin molemmilta ryhmiltä samassa tilanteessa ja samankaltaisilla kysymyksillä. Emme erotelleet eri ryhmien vastauksia toisistaan, koska ryhmäkerrat olivat sisällöltään pääpiirteittäin samat. Seuraavana on esimerkkejä esitetyistä kysymyksistä sekä lasten vastauksista.

Mikä oli kivointa? Mikä teki tästä päivästä onnistuneen?

- ”Hauskinta oli: leikkiminen, syöminen, kaikki on kivaa.”
- ”Uiminen, pelien pelaaminen”
- ”Vois tulla uudestaankin.”
- ”Parasta oli kun sain kaverin ja oli kivaa kun sukellettiin.”
- ”Uiminen oli mukavaa, vaahtokarkit ja syöminen on parasta.”
- ”Olipa ens kesänä kans.”
- ”On ollu kivaa, kun on lämmintä, ni ei oo tarvinnu laittaa paljoo vaatteita.”
- ”Leirivihko on kiva, kun muistaa sit vanhana pappana mitä on tehny.”
- ”Vihkoon on kiva piirtää.”
- ”Ohjaajat on kivoja.”
- ”Olis kivaa jos tätä olis vaik viisi tai kymmenen viikkoa.”

Mikä oli tylsintä? Mikä olisi voinut olla toisin?

- ”Tylsää, mä en jaksa!” (epäselväksi jäi, että mikä)
- ”Tyhmää, kun ei saanut kioskilta valita jäätelöä!”
- ”Ei ollu kivaa, ku ranta oli niin matala, joku toinen ranta olis kivempi.”
- ”Ei jaksais kävellä niin paljon.”
- ”Ei ollu kivaa tippua laiturilta.”
- ”Ärsyttävää pelata futista ku toi yks aina suuttuu.”
- ”Tylsää ku me hävittii.”
- ”Liian kuuma pelata futista.”
- ”Neljä tuntia ryhmää on sopiva, mutta olis ollu kivempaa jos olis ollu enemmän aikaa, niin oltais keretty tehdä kaikkee kivaa viel lisää.”
- ”Lapsia olis voinnu olla enemmän vähintään viisi lasta lisää, ni saa hyvät joukkueet peliin.”
- ”Harmittaa kun ei pystynyt kunnolla uimaan pyörällä kaatumisen jälkeen”

Muita mukavia kommentteja ryhmäkertoihin liittyen:

- ”Lomalla viimeinkin.” (eräs lapsi totesi hauskaasti)
- ”Äiti saa tehdä näistä kotona marjapiirakan.” (marjanpoiminnan jälkeen)

”Opin että ei pidä juosta laiturilla, muuten voi liukastua.”

”Aluks tuntu et tää on ihan tylsä paikka, mut sit ku löyty simpukoita ni oli kivaa.”

”Äiti antaa mun kyllä tulla tänne, mut se sanoo aina, et olis täällä kotitöitäkin.” -

”Äiti ja iskä on tykänny, aina kun mä oon ryhmässä, ni sen jälkeen kotityöt oottaa.”

Huomasimme palautetta kysyttäessä, että lapset ajattelivat usein sitä päällimmäistä tunnetta, mikä heillä sillä hetkellä oli. Lapset tuntuivat olevan lähes yksimielisiä siitä, että he nauttivat kesäryhmistä ja olivat leirillä mielellään.

Etukäteen tehdyt palautteen kysymykset ja kyselylomakkeet olisivat ehkä tuoneet lisää luotettavuutta palautteen arviointiin. Pidimme kuitenkin lasten ikätaso huomioiden spontaania ja vapaamuotoista suullista palautetta parempana vaihtoehtona. Lisäksi meillä ei ollut opinnäytetyössämme mitään virallista tutkimuskohdetta.

5 OPINNÄYTETYÖ PROSESSINA

Projektimme alkoi syksyllä 2013, kun mietimme yhdessä aiheita mitkä meitä molempia kiinnostaa ja millaista opinnäytetyötä/tutkimusta hoitoalan työelämä tällä hetkellä kaipaa ja tarvitsee. Ajattelimme ensisijaisesti toiminnallisen opinnäytetyön tekemistä ja mietimme jonkun ryhmän ohjaamista tai opastamista aiheeksi. Potilaan ohjaamista on käsitelty aina vähän jokaisessa opintokokonaisuudessa ja painotettu sen merkitystä kyseisissä asiayhteyksissä. Mielenterveystyön opinnoissa korostui mielestämme ehkä eniten opetus- ja ohjausosaaminen, koska siinä on vahvassa roolissa potilaan kohtaaminen persoonana ja yksilönä. Halusimme opinnäytetyön olevan meille aiheena läheinen, sekä liittyvän lapsiin ja nuoriin, koska heidän kanssaan työskenteleminen kiinnostaa molempia. Opinnäytetyön aihepiirin valitseminen oli siis meille molemmille luontainen ja helppo valinta.

Opinnäytetyöprosessin alussa ongelmia tuotti se, että useilla potentiaalisilla toimeksiantajilla oli jo opinnäytetyöprojekteja, joten heillä ei ollut resursseja ohjata meitä opinnäytetyön kanssa. Meille sanottiinkin useasta paikasta, että suunnittelulle ja työskentelylle ei ole yksinkertaisesti aikaa. Lopulta toisen meistä silloisella työnantajalla, Neljä Astetta Oy:llä oli sopiva toiminnallisen kesäryhmän kehys, josta saimme tehdä opinnäytteen. Heidän kanssaan päädyimme työelämälähtöiseen toiminnalliseen opinnäytetyöhön.

Toiminnallisen opinnäytetyön tekeminen oli meille yksimielinen valinta. Olemme molemmat persoonia, jotka viihtyvät ihmisten kanssa ja koemme sosiaalisen vuorovaikutuksen olevan meille luontaista. Olimme todella tyytyväisiä saadessamme tiedon toimeksiantajamme tarpeesta suunnitella ja toteuttaa kesäryhmiä. Ajattelemme usein että: ”sanoista tekoihin”, joten toiminnallisen ryhmän ohjaaminen oli juuri kirjaimellisesti sitä, mitä halusimme tehdä. Toiminnallisen ryhmän ohjaamisessa koimme tärkeänä sen, että saimme kokemusta ryhmän ohjaamisesta, jota varmasti hyödynnämme tulevaisuudessa sairaanhoitajan ammatissa työskennellessämme.

Koimme molemmat toiminnallisuuden helpoksi tavaksi lähestyä lasta ja saada kontaktia heihin. Toimeksiantajamme asettamat teemat toimivat apuna

toiminnallisten menetelmien ohella. Huomasimme, että yhdessä ryhmän kanssa luovien menetelmien käyttö antaa jokaiselle lapselle vapaan ja ennakkoluulottoman lähtökohdan lähestyä uusi asioita. Näin jälkeensä ajateltuna ryhmissämme luova toiminnallisuus toimi ohjaajan ja lapsen välillä kommunikointivälineenä. Huomasimme, kuinka lapsien oli helpompi pukea sanoiksi asioita, joita ei muuten olisi uskaltanut. Ryhmä antoi positiivista voimaa lapsille.

Alku lähti meillä nopeasti käyntiin ryhmäkertojen ja rakenteiden suunnittelun merkeissä. Kesäryhmät pääsivät alkuun nopeasti ja heinäkuu 2014 vierähti mukavasti lasten kesäryhmien kanssa. Opinnäytetyön kirjallinen osuus osoittautui meille hankalaksi. Kirjallisessa osiossa alkuun pääseminen oli ennakoitua vaikeampaa, koska tiedonhaku osoittautui ongelmalliseksi. Tarvitsimme paljon tukea ohjaavalta opettajaltamme, koska opinnäytetyön rakenne oli meille hieman hakusessa. Haasteeksi osoittautui myös yhteisen ajan löytäminen sekä oma motivaatio ja jaksaminen. Viimeisiin päiviin saakka rakenteemme haki paikkaansa ja vihdoinkin muovaantui luontevaksi ja palaset loksahdivat loogiseen järjestykseen.

Opettajan kanssa käydyt yhteiset keskustelut olivat opettavaisia ja antoivat meille uutta näkökulmaa työmme tekoon. Ohjaava opettaja ohjasi meitä oikeaan suuntaan koko prosessin ajan. Työelämän ohjaajan tuki oli hyvää ja tärkeää meille ryhmien toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Kannustimme ja annoimme toisillemme rakentavaa palautetta koko prosessin ajan. Opinnäytetyön ohella meillä oli aika tiukalla, koska olimme työelämässä ja suoritimme harjoitteluita ja erilaisia kursseja koulussa. Haasteelliseksi näimme oman ajankäytön ja sen järjestämisen. Asuimme prosessin loppuajan eri kaupungeissa ja meillä molemmilla oli henkilökohtaisien elämien kanssa kiireitä ja aikaa työn kirjoittamiselle oli vaikeaa löytää.

6 OPINNÄYTETYÖN POHDINTA

6.1 Kokemus ryhmänohjaamisesta

Kokemuksemme ryhmänohjaajana olosta on positiivinen. Koimme ohjaajina toimimisen antoisana ja saimme sopivasti haastaa siinä itseämme. Saimme paljon kokemusta avo- ja jälkihuollon lasten ohjaamisesta sekä opimme paljon ryhmästä ja ryhmädynamiikasta. Ryhmädynamiikkaan ja ryhmän ohjaamiseen perehtyminen ennen ryhmän alkua toi meille itsevarmuutta ja uskottavuutta käytännössä ohjaamista varten. Teoriaan tutustuminen vahvistaa omaa osaamista ja tietämystä ryhmästä ja sen ohjaamisesta. Teorian ja käytännön yhdistäminen oli meille luontevaa ja omien havaintojen tekeminen ryhmätöinnistä oli mielenkiintoista. Ryhmien jälkeen oli mielenkiintoista pohtia kaikkea mitä näimme ja koimme lasten kanssa.

Sairaanhoitajan osaamisvaatimukseen nykypäivänä kuuluvat vahvasti ohjaus- ja ryhmänohjaustaidot, päätöksenteon osaaminen ja terveyden edistämisen osaaminen. Sairaanhoitajan työssä on paljon esimerkiksi potilasohjausta, opiskelijan tai uuden työntekijän ohjausta sekä perehdyttämistä työympäristöön ja työtehtäviin. Päätöksenteko ryhmiemme toteutumisessa näkyi esimerkiksi siinä, että ryhmänohjaajina meidän piti osata tehdä päätöksiä, mitkä koskevat yleisesti ryhmää ja sen toimintaa. Tulevaisuudessa ryhmänohjaustaitoja voimme hyödyntää esimerkiksi erilaisten, terveyttä edistävien ryhmien ohjaamisessa, kuten tupakastavieroitus-, laihdutus- tai veritulpparyhmissä.

6.2 Kesäryhmien onnistuminen

Mielestämme ryhmät olivat pituudeltaan ja intensiteetiltään juuri sopivat. Tarpeeksi usein näkeminen mahdollisti sen, etteivät lapset ja ohjaajat vieraantuneet toisistaan. Sopivan pitkäjänteinen aikataulu antoi ryhmälle mahdollisuuden kehittyä täyteen mittaansa ja saimme nähdä sen, kuinka onnistuneena ryhmä pyörittää itse itseään. Onnistuimme ryhmäkertojen aikana erottamaan ryhmän kolme eri vaihetta: aloitus, toiminta ja lopetus. Olemme tyytyväisiä siihen, että kaikki nämä kolme vaihetta toteutuivat onnistuneesti,

koska panotimme suunnittelussa paljon juuri tähän asiaan. Olimme kesäryhmän jäseniin yhteydessä heidän vanhempiensa kautta ennen ryhmän alkua kertomalla ryhmän toiminnasta ja aikatulusta. Näin teimme itsemme lapsille ja heidän perheillen todelliseksi, että kesäryhmä on virallisesti alkamassa. Parasta ryhmässä oli seurata, kuinka loppuvaiheessa lapset olivat itseohjautuvia ja heille riitti vain turvallisen aikuisen läsnä olo. Ryhmä toimi kuin itsestään ja siinä oli hienoa olla mukana ohjaajana.

6.3 Luotettavuus ja eettisyys

Lähteinä opinnäytteemme tietoperustassa käytimme mahdollisimman uutta kirjallisuutta, oppimateriaaleja sekä väitöskirjoja. Työmme heikoimpana puolena uskomme olevat lähteiden yksipuolisuuden, sillä meillä oli vaikeuksia löytää viitekehukseen sopivia luotettavia lähteitä monipuolisesti. Tekemämme taustatyö toi lisää luotettavuutta kesäryhmän lapsien keskuudessa. Opinnäytetyössämme on yhdistettynä mielestämme kaikki se, mitä tarvitaan ryhmän suunnitteluun ja toteutukseen. Tämän opinnäytetyön avulla joku muu voi hyödyntää tietoa lapsiryhmän suunnittelussa ja toteutuksessa.

Luvan hankkiminen työllemme ei ollut tarpeellista. Me emme käsittele opinnäytetyössämme lasten henkilötietoja emmekä vahingoita kenenkään tietoturva. Lapset eivät ole tunnistettavissa opinnäytetyössämme. Vanhemmilta oli saatu lupa kysyä lasten mielipiteitä ryhmän onnistumisesta ja kehityskohteista. Vanhemmat olivat tietoisia, että kyseessä on opinnäytetyö joka käsittelee ryhmädynamiikkaa ja ryhmän ohjaamista. Palautteen antaminen oli lapsille vapaaehtoista. Meillä ei ollut ohjaajina muuta tietoa lapsista, kuin nimi ja yhteystiedot. Meillä ohjaajilla on vaitiolovelvollisuus.

6.4 Tavoitteiden ja tarkoituksen onnistuminen

Tämän opinnäytetyön tavoite, suunnitella ja toteuttaa kesäryhmät, onnistui odotetusti. Tarkoituksena oli, että toimeksiantajamme hyötyy kirjallisesta osuudesta sekä lapsilta saadusta palautteesta. Tässä kirjallisessa osuudessa olemme avanneet kesäryhmien suunnitteluun liittyvää tietoperustaa sekä itse

toteutuneita ryhmiä sisältöineen. Lapsilta saadun palautteen osio jäi odotettua suppeammaksi, mutta kaikki saamamme palaute oli lähes yksimielisen positiivista. Kokonaisuutena kesäryhmät toimivat hyvin ja onnistuimme tavoitteissamme. Neljä Astetta Oy voi hyödyntää tätä opinnäytetyötä esimerkiksi kesäryhmien sisältöjen kehittämisessä tai vaikka uusien ohjaajien perehdytyksessä.

LÄHTEET

Aalto, M. 2000. Ryppäästä ryhmäksi. Ryttylä: My Generation.

Haarakangas K. 2008. Parantava puhe. Helsinki: Magentum.

Hautala, T., Hämäläinen, T., Mäkelä, L. & Rusi-Pyykönen, M. 2011. Toiminnan voimaa. Toimintaterapia käytännössä. Helsinki: Edita. (Ensin kaupunki, kaksoispisteen jälkeen kustantaja. Korjatkaa joka kohtaan. Pilut ja pisteet tarkasti kohdilleen joka paikassa.)

Heikkinen, A. & Levamo, P. 2013. Vertaisryhmätoiminta ja nuorten ryhmätoiminta, Sosiaaliportti. [viitattu 16.5.2014] Saatavissa:

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/nuortenvertaisryhma-toiminta/>

Iso-Metsälä, H. & Väisänen, E. 2006. Teinimeininkiä ja itsetuntokiemuroita. Nuoren itsetunnon tukeminen toiminnallisten menetelmien avulla. Lahden ammattikorkeakoulu.

Neljä astetta. 2015. Uuden sukupolven lastensuojelua [viitattu 5.5.2015].

Saatavissa: <http://www.4astetta.fi/>

Jernberg, A. & Booth, P. 2003. Theraplay. Vuorovaikutusterapian käsikirja. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Joenaho, H. 2012. Vuorovaikutus kasvokkaisissa vertaistukiryhmissä [verkkodokumentti]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. [viitattu 9.5.2014] Pro gradu-tutkielma. Saatavissa:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/40723/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201301191085.pdf?sequence=1>

Kyngäs, H., Kääriäinen, M., Poskiparta, M., Johansson, K., Hirvonen, E. & Renfors, T. 2007. Ohjaaminen hoitotyössä. Helsinki: WSOY oppimateriaalit Oy.

Laaksonen, S. (toim.) 2004. Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Saarijärvi: Gummerus.

Lastensuojelulaki 417/2007 Saatavilla:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Laukkanen, E., Marttunen, M., Miettinen, S. & Pietikäinen, M. 2006. Nuorten psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Karisto Oy:n kirjapaino Hämeenlinna.

Leskinen., E. 2009. Ryhmä toimimaan. Vinkkejä tutustumiseen, oppimiseen ja yhteistyöhön. PS-kustannus.

Mäkelä, I. 2009. Tilaa kotona ja sydämessä - Perhesijoitus kiintymyssuhteiden ja korjaavien kokemusten näkökulmasta [verkkodokumentti]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto [viitattu 18.4] Pro gradu-tutkielma. Saatavissa:

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/21821/URN_NBN_fi_jyu-200910013959.pdf?sequence=1

Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Prima Oy.

Sluijs, E., McMinn, A. & Griffin, S. 2007. Effectiveness of interventions to promote physical activity in children and adolescents: systematic review of controlled trials. Medical Research Council Epidemiology Unit, Institute of Metabolic Sciences, Addenbrooke's Hospital, Cambridge [verkkójulkaisu] [viitattu 24.4.2015] Saatavissa:

<http://www.bmj.com/content/bmj/early/2006/12/31/bmj.39320.843947.BE.full.pdf>

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2015. Lastensuojelun käsikirja –

Lastensuojelun avohuollon tukitoimet [viitattu 24.4.2015] Saatavissa:

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/muita-lastaja-perhetta-tukevia-palveluja-ja-tukitoimia>

Tuovila, P. 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa Ketola J. (toim.)
Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi.
Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilkka H., Airaksinen T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Tammi, Helsinki.

Vilen, M., Leppämäki, P., Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen.
Helsinki; WSOY.

LIITTEET

Uuden sukupolven lastensuojelua

Perhetyö. Vanhemmuustyö. Jälkihuolto. Asiantuntija- ja koulutuspalvelut.

Aktiivisuutta arkeen kesäksi!

Kesän aikana monen lapsen ja nuoren elämä muuttuu, kun arjen rakenteet jäävät sivuun lomien ajaksi. Neljä Asetta Oy:n toiminnalliset kesäryhmät on tarkoitettu avohuollon asiakkaille ja jälkihuoltoonuurille, kolmessa eri ikäryhmässä.

Työn toteuttavat ammattilaiset! Työntekijöillämme on vankka kokemus perhetyöstä ja lasten sekä nuorten kohtaamisesta. Olemme järjestäneet toiminnallisia kesäryhmiä jo kahden vuoden ajan Itä-, Länsi-Suomessa ja Kuopiossa. Nuorilta saatu palaute on ollut positiivista, ja sitoutumisaste on ollut hyvä. Me hoidamme lapselle ja nuorelle kesätekemistä, sekä motivoimme hänet osallistumaan toimintaan. Kerrothan kehen voimme olla yhteydessä!

Lapselle ja nuorelle kesäryhmät tarjoavat:

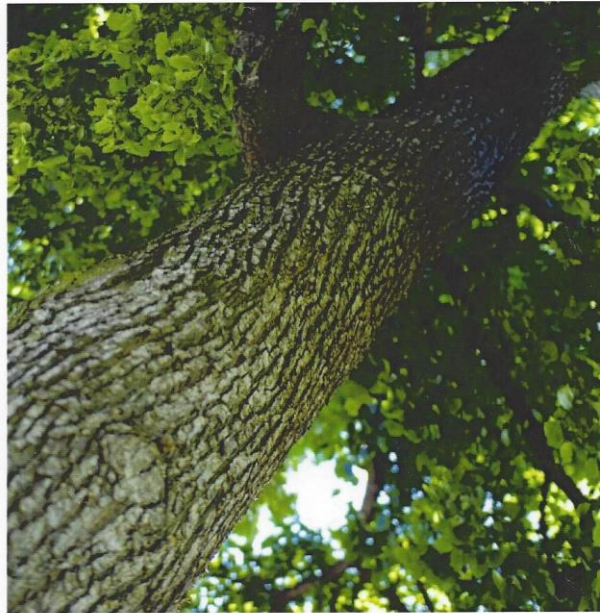
- Sosiaalisten taitojen harjoittelua ryhmässä
- Eheyttäviä ryhmäkokemuksia
- Mukavaa toimintaa vapaa-ajalle
- Tarpeiden täyttymistä
- Uusia ystäviä
- Uusia harrasteita
- Aikuisen läsnäoloa
- Apua päivärytmiin
- Korvaavaa tekemistä
- Korjaavia kokemuksia

Kesäryhmään osallistuminen pohjustaa myös koulunkäynnin aloitusta. Lapsen ja nuoren on helpompi siirtyä syksyllä arkirytmiin, kun hän on kesällä elänyt ennakoitavan päivä- ja vuorokausirytmien mukaan.

TOIMINNALLISET KESÄRYHMÄT 2014

Avohuollon asiakkaille ja jälkihuoltoonuurille

Kuka haluaa kiivetä puuhun? Rentoutua riippumatossa? Vai pelataanko jotain yhdessä?

Kesätoimintaan osallistuminen helpottaa nuoren ryhmässä toimimista ja suuntaa huomion pois hankaluuksista. Mielekäs tekeminen vähentää mm. alkoholinkäyttöä. Nuori voi kesätoiminnan aikana oppia työelämän taitoja ja ansaita työtoiminnan kautta myös taskurahaa.

TOIMII!

- Lapset/nuoret haetaan kotoa ja tuodaan kotiin.
- Tarvittaessa tavataan vanhemmat (seuranta, tuki).
- Ruokailut hoituvat ryhmien yhteydessä (välipala, lounas).
- Mielekkään toiminnan kautta syntyy iloa ja positiivisia tunnehippuja elämään.
- Jokaisesta lapsesta raportoidaan tilaajalle.
- Asiakkaalla on käytössään 24/7 päivystyspuhelin. Perheen tuen tarpeeseen voidaan reagoida nopeasti kesäaikanaikin.

HINNOITTELU: 25€/h sis. kulut.
Toiminta- ja matkakulut, ruokailut, päivystyspuhelin ja lapsikohtainen raportointi.

Toimintaryhmät:

Max 12 henkilöä/ryhmä. Ryhmät voidaan toteuttaa myös yhteisesti.

3-7 -vuotiaat. Kivaa tekemistä yhdessä!

Kesto noin 3-6 tuntia per kerta. Kolmesti viikossa: maanantaina, keskiviikkona ja perjantaina (mahdollisuus myös torstaina). Aamu- ja iltapäivä.

8-13 -vuotiaat. Yhdessäoloa ja harrastetoimintaa!

Kesto noin 3-6 tuntia per kerta. Kolmesti viikossa: maanantaina, keskiviikkona ja perjantaina. (mahdollisuus myös torstaina). Aamu- ja iltapäivä.

14-17 -vuotiaat. Työtoimintaa ja toiminnallisuutta!

Kesto 3-6 tuntia per kerta. Viikossa on kaksi työtoimintapäivää ja yksi harrastepäivä. Työ toteutetaan ryhmämuotoisina urakoina ja siitä saa rahaa. Toiminnallinen tapaaminen pitää sisällään harrasteet ja hyväntahtoisen hauskanpidon.

Viikonloppuleirit:

Mökkiviikonloppu. Toiminnallista tekemistä, harrasteita, ruokailut ja yhdessäoloa! Kysy tarjouta viikonlopusta pe-su. Voimme toteuttaa mökkeilyä myös arkena, kesto 2-3 päivää.

Ole yhteydessä ja kysy vapaita asiakaspaikkoja, tarjouta tai lisätietoja!

Yhteydenotot / Yhteistyöjohtaja Toni Sipiläinen, 045-265 5100, toni.sipilainen@4astetta.fi / Lastensuojelutyön johtaja Jan-Erik Solvang, 045-203 7345, jan-erik.solvang@4astetta.fi / Neljä Astetta Oy, Lahti / www.4astetta.fi

Liite 2: Tiedonhaun taulukko

Haun ajankohta	Tietokanta	Hakutermit	Hakutus / valittu määrä	Valitun tiedon lähteet
15.3.2015	Melinda	mielenterveyshoitotyön näkökul?	89/2	Kukkala, T. 2013. Nuorten mielenterveyden edistäminen positiivisesta näkökulmasta: toimintapäivä Kastellin yläasteella. Oulu. Opinnäytetyö. Kukkonen, H. 2012. Nuorten mielenterveyden edistäminen osallistumisen ja luovien toimintojen näkökulmasta: toiminnallinen päivä Pirilän toimintakeskuksessa. Oulu. Opinnäyte.
15.3.2015	Melinda	ryhmän ohjausryhmädynamiikka?	26/1	Kataja, J. 2011. Ryhmäliikkeelle! Toiminnallisia harjoitteita ryhmän kehittämiseksi. Jyväskylä. PS-Kustannus
10.4.2015	Jyx	Vuorovaikutus	315/1	Joensuu H. 2012. Vuorovaikutuskasvokkaisuvertaistukiryhmässä Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
10.4.2015	Melinda	korjaaviakokemuk?	3/0	Osumat eivät vastanneet tarpeitamme.
10.4.2015	Melinda	korvaavia kokemuk?	4/0	Osumat eivät vastanneet tarpeitamme.
10.4.2015	Ebsco	Group?	9/1	Whitmore, J. 2009. Coaching for performance: GROWing human potential and purpose: the principles and practice of coaching and leadership. London. Nicholas Brealey.
10.4.2015	Ebsco	Korjaav?kokemuk?	8/1	Mäkelä, I. 2009. Tilaa kotona ja sydämessä - Perhesijoitus kiintymyssuhteiden ja korjaavien kokemusten näkökulmasta. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto
10.4.2015	Ebsco	Ryhmä?ohjaus?	57/0	Emme löytäneet sopivaa aineistoa työhömme.
10.4.2015	DOAB	Group?	61/0	Emme löytäneet sopivaa aineistoa työhömme.
26.4.2015	Scholar	Group leader for children	1010000/1	Sluijs, E., McMinn, A. & Griffin, S. 2007. Effectiveness of interventions to promote physical activity in children and adolescents: systematic review of controlled trials. Medical Research Council Epidemiology Unit, Institute of Metabolic

				Sciences, Addenbrooke's Hospital, Cambridge
--	--	--	--	--